

Laajoista terveystarkastuksista hyötyvät sekä perheet että neuvolahenkilöstö – ammattilaisten kokemuksia

Päälöydökset

- Pieni osa raskaana olevista ja alle kouluikäisistä lapsista ja heidän perheistään jää edelleen ilman laajaa terveystarkastusta.
- Äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajien ja lääkäreiden mielestä laajat terveystarkastukset auttavat vanhempaa tunnistamaan voimavarojaan.
- Perheen elinoloista ja perhetilanteesta saadaan hyvää käsitystä.
- Laajat terveystarkastukset tehostavat tuen tarpeiden tunnistamista, jolloin tukea ja apua pystytään antamaan varhain.
- Terveydenhoitajien ja lääkäreiden ei aina ole mahdollista keskustella yhdessä lapsen ja perheen tilanteesta ennen terveystarkastusta tai jälkikäteen.

LAAJAT TERVEYSTARKASTUKSET OVAT UUDISTANEET TOIMINTAKULTTUURIA

Laajojen terveystarkastusten järjestämisestä on säädetty Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (VNA 338/2011). Lasta odottavalle perheelle äitiysneuvolassa järjestetään yksi ja alle kouluikäisen lapsen perheelle lastenneuvolassa kolme laajaa terveystarkastusta lapsen ollessa 4 kk:n, 18 kk:n ja 4 vuoden ikäinen. Terveystarkastusten tarkoituksena on arvioida ja tukea koko perheen terveyttä ja hyvinvointia. Sen vuoksi lapsen molemmat vanhemmat kutsutaan aina mukaan terveystarkastukseen. Laaja terveystarkastus toteutetaan lääkärin ja terveydenhoitajan yhteistyönä joko yhteisvastaanotolla tai erillisillä vastaanotoilla. Laajoja terveystarkastuksia on järjestetty vuodesta 2011 alkaen. Tässä julkaisussa kuvaillaan äitiys- ja lastenneuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien ja lääkäreiden kokemuksia laajoista terveystarkastuksista.

LASTA ODOTTAVISTA PERHEISTÄ OSA JÄÄ ILMAN LAAJAA TERVEYSTARKASTUSTA

Vuonna 2015 lasta odottavan perheen laajaa terveystarkastusta ei järjestetty kattavasti voimassa olevan säädöksen (VNA 338/2011) nojalla. Suositus terveystarkastuksen ajankohdasta on raskausviikoilla 13–18. Yli 90 % terveydenhoitajista ilmoitti, että terveydenhoitajan osuus järjestettiin suosituksen mukaisena ajankohtana. Pieni osa terveydenhoitajista (4 %) ilmoitti, että tarkastus järjestettiin muuna ajankohtana ja 4–5 %, että ei lainkaan. (Taulukko 1.)

Kirjoittajat:

Tuovi Hakulinen
Tutkimuspäällikkö, THL

Marke Hietanen-Peltola
Yli lääkäri, THL

Sarianna Vaara
Tutkimuskoordinaattori, THL

Marko Merikukka
Tilastotutkija, THL

Marjaana Pelkonen,
Neuvotteleva virkamies, STM

Taulukko 1.

Lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyvän terveydenhoitajan tarkastuksen järjestäminen vuonna 2015 äitiysneuvolassa tai yhdistetyssä äitiys- ja lastenneuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien osuuksina (%). Äitiysneuvolassa työskentelevät N = 186, sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät N = 353.

Tarkastuksen ajankohta	Terveydenhoitaja työskentelee	Suosituksen mukaisena ajankohtana %	Muuna ajankohtana %	Ei järjestetä %
13.–18. rvk ensisynnyttäjät	Äitiysneuvolassa	92	4	4
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	91	4	5
13.–18. rvk uudelleen-synnyttäjät	Äitiysneuvolassa	92	4	4
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	91	4	5

Lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyvää lääkärin tarkastusta ei järjestetty kattavasti vuonna 2015. Lähes 80 % lääkäreistä ilmoitti, että laajaan terveystarkastukseen sisältyvä lääkärin tarkastus järjestettiin suosituksen mukaisena ajankohtana, ja vajaan 10 %:n mukaan muuna ajankohtana. Vastanneista lääkäreistä 4–15 % arvioi, että lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyvää lääkärin tarkastusta ei järjestetty lainkaan. (Taulukko 2.)

Taulukko 2.

Lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyvän lääkärin tarkastuksen järjestäminen ensi- ja uudelleensynnyttäjille vuonna 2015 äitiysneuvolassa tai yhdistetyssä äitiys- ja lastenneuvolassa työskentelevien lääkäreiden osuuksina (%). Äitiysneuvolassa työskentelevät N = 45, sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät N = 24.

Tarkastuksen ajankohta	Lääkäri työskentelee	Suosituksen mukaisena ajankohtana %	Muuna ajankohtana %	Ei järjestetä %
13.–18. rvk ensisynnyttävä	Äitiysneuvolassa	80	7	13
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	92	4	4
13.–18. rvk uudelleensynnyttävä	Äitiysneuvolassa	78	7	15
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	88	4	8

ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN PERHEISTÄ OSA JÄÄ ILMAN LAAJAA TERVEYSTARKASTUSTA

Lakisääteisydestään huolimatta lastenneuvolan laajoihin terveystarkastuksiin sisältyvää terveydenhoitajan tarkastusta ei järjestetty vuonna 2015 täysin kattavasti lukuun ottamatta 4-vuotiaan laajaa terveystarkastusta. Terveydenhoitajista 96 % ilmoitti, että laaja terveystarkastus järjestettiin 4 kuukauden ja 97 % 18 kuukauden iässä säädöksen mukaisesti. Laajoja terveystarkastuksia järjestettiin myös muuna ajankohtana 1–3 %:n mukaan. Pieni osa (1–2 %) terveydenhoitajista ilmoitti, että niitä ei järjestetä lainkaan. Terveydenhoitajien mukaan laajat terveystarkastukset järjestettiin lastenneuvolassa ja yhdistetyssä äitiys- ja lastenneuvolassa samankaltaisesti. (Taulukko 3.)

Näin tutkimus tehtiin

Äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon valtakunnallinen seuranta -kysely lähetettiin Manner-Suomen terveyskeskusten terveyden edistämisen yhdyshenkilöille ja/tai esimiehille (N= 151).

Yhdyshenkilöitä pyydettiin välittämään erillinen äitiys- ja lastenneuvolan sähköinen kysely kaikille äitiys- ja lastenneuvoloissa työskenteleville terveydenhoitajille ja lääkäreille.

Tiedonkeruu toteutettiin 26.9.2016–15.2.2017. Kyselyyn vastattiin nimettömänä. Vastauksia saatiin terveydenhoitajilta ja lääkäreiltä yhteensä 923.

Tiedonantajilta kysyttiin tässä raportoitujen laajoihin terveystarkastuksiin liittyvien tietojen lisäksi mm. muista määräaikaista terveystarkastuksista, erityisen tuen tarpeisiin vastaamisesta sekä hoitoketjuista ja yhteistyötahoista.

Taulukko 3.

Laajaan terveystarkastukseen sisältyvien terveydenhoitajan tarkastusten järjestäminen vuonna 2015 lastenneuvolassa tai yhdistetyssä äitiys- ja lastenneuvolassa työskentelevien terveydenhoitajien osuuksina (%). Lastenneuvolassa työskentelevät N = 162–166, sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät N = 338–349.

Tarkastuksen ajankohta	Terveydenhoitaja työskentelee	Säädöksen mukaisena ajankohtana %	Muuna ajankohtana %	Ei järjestetä %
4 kk	Lastenneuvolassa	96	3	1
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	96	2	2
18 kk	Lastenneuvolassa	97	1	2
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	97	1	2
4 v	Lastenneuvolassa	98	2	0
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	100	0	0

Lastenneuvolan laajoihin terveystarkastuksiin sisältyvät lääkärin tarkastukset järjestettiin lääkäreiden mukaan säädöksen mukaisina ajankohtina. Kaikki vastanneet lääkärit olivat tätä mieltä. (Taulukko 4.)

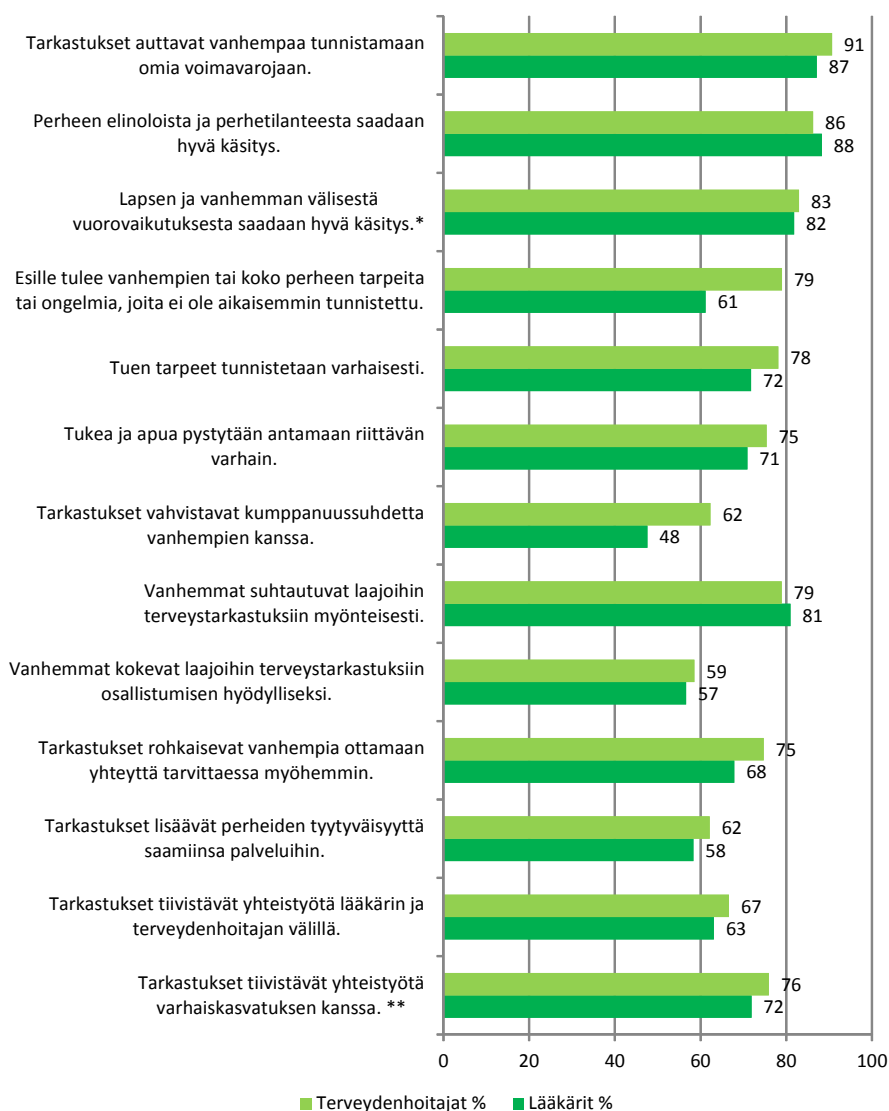
Taulukko 4.

Laajaan terveystarkastukseen sisältyvien lääkärin tarkastusten järjestäminen vuonna 2015 lastenneuvolassa tai yhdistetyssä äitiys- ja lastenneuvolassa työskentelevien lääkäreiden osuuksina (%). Lastenneuvolassa työskentelevät N = 20, sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät N = 24.

Tarkastuksen ajankohta	Lääkäri työskentelee	Säädöksen mukaisena ajankohtana %	Muuna ajankohtana %	Ei järjestetä %
4 kk	Lastenneuvolassa	100	0	0
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	100	0	0
18 kk	Lastenneuvolassa	100	0	0
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	100	0	0
4 v	Lastenneuvolassa	100	0	0
	Äitiys- ja lastenneuvolassa	100	0	0

LAAJAT TERVEYSTARKASTUKSET OVAT HYÖDYLLISIÄ

Lähes kaikki neuvolassa työskentelevät terveydenhoitajat ja lääkärit olivat täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että laajat terveystarkastukset auttavat vanhempia tunnistamaan omia voimavarojaan. Terveystarkastus auttaa saamaan perhetilanteesta ja elinoloista hyvän käsityksen, jolloin on mahdollista varhaisessa vaiheessa tunnistaa tuen tarpeita ja kohdentaa perheelle tukea ja apua. Esille tulee vanhempien ja koko perheen aikaisemmin tunnistamattomia tuen tarpeita. Laajan terveystarkastuksen toteuttaminen terveydenhoitajan ja lääkärin yhteistyönä tiivistä noin kahden kolmasosan mielestä työntekijöiden välistä yhteistyötä. Vajaa kaksi kolmasosaa vastaajista arvioi, että vanhemmat kokevat laajaan terveystarkastukseen osallistumisen hyödylliseksi. Neljä viidesosaa arvioi, että vanhemmat suhtautuvat laajoihin terveystarkastuksiin myönteisesti. (Kuvio 1.)

*Vastaajina lastenneuvolassa tai sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät, terveydenhoitajat N = 517, lääkärit N = 44

**Vastaajina lastenneuvolassa tai sekä äitiys- että lastenneuvolassa työskentelevät, terveydenhoitajat N = 486, lääkärit N = 32

Kuvio 1.

Laajojen terveystarkastusten hyödyistä täysin tai osittain samaa mieltä olevien terveydenhoitajien ja lääkäreiden osuudet (%).
Terveydenhoitajat N = 598–776, lääkärit N = 70–117.

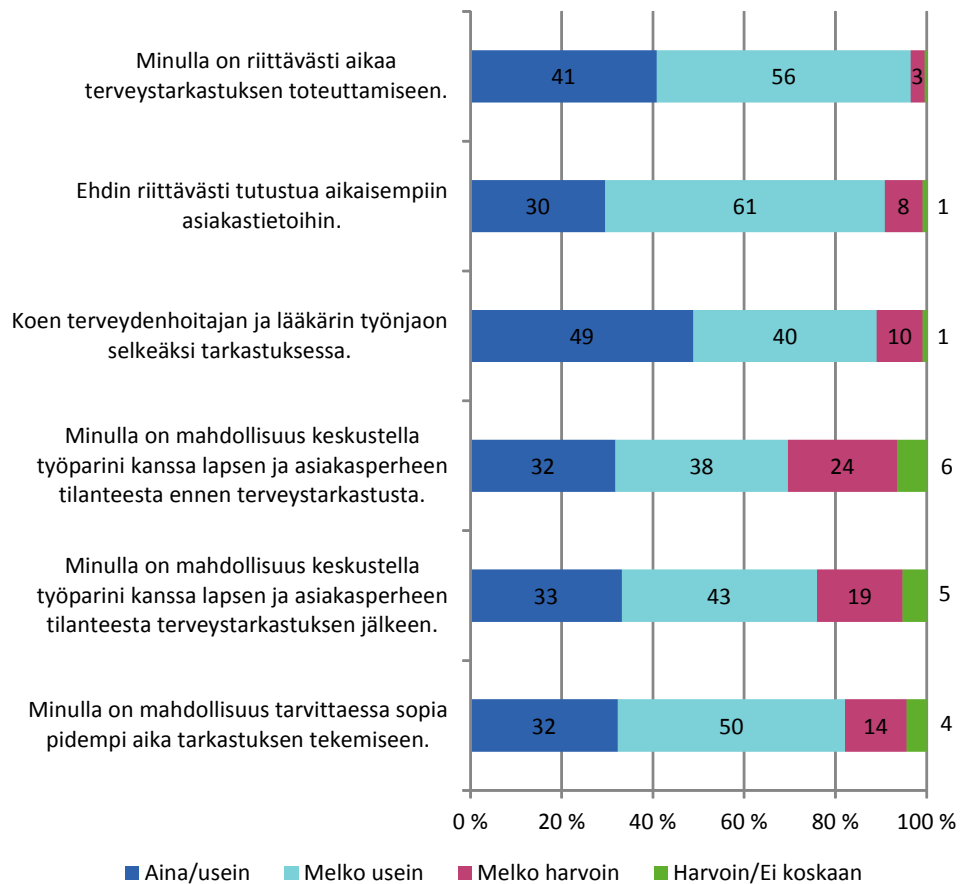
TYÖJÄRJESTELYT EIVÄT AINA TUE TERVEYSTARKASTUKSEN SUJUMISTA

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein heidän kohdallaan erilaiset laajan terveystarkastuksen vastaanottokäynnin sujuvuutta ja toimivuutta varmistavat työjärjestelyt toteutuivat.

Äitiysneuvolassa

Kaksi viidesosaa äitiysneuvolassa työskentelevistä koki, että aika riittää aina tai usein laajan terveystarkastuksen toteuttamiseen. Melko usein näin koki yli puolet vastaajista. Vajaa kymmenesosa vastaajista arvioi, että ei ehdi tutustua riittävästi aikaisempiin asiakastietoihin perehtyäkseen lasta odottavan perheen tilanteeseen. Terveystarkastuksen ja lääkärin työnjaon melko harvoin selkeäksi koki joka kymmenes vastaaja. Vajaa kolmasosa koki, että heidän oli melko harvoin, harvoin tai ei lainkaan mahdollista keskustella työparin kanssa perheen tilanteesta ennen tarkastusta ja vastaavaa koki vajaa neljäsosa terveystarkastuksen jälkeen. Vajaa viidennes arvioi, että heidän oli harvoin tai ei lainkaan mahdollista varata terveystarkastukseen tarvittaessa pidempää aikaa.

(Kuvio 2.)

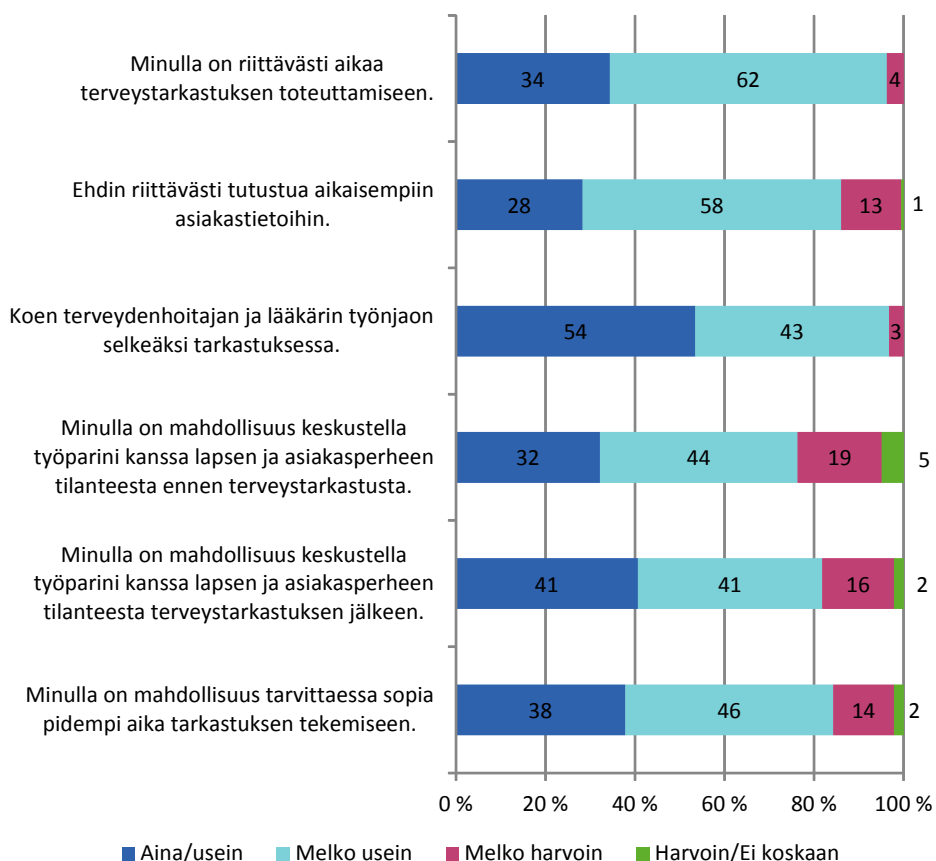

Kuvio 2.

Laajojen terveystarkastusten sujuvuuteen vaikuttavien työjärjestelyjen toteutumisen osuudet (%) äitiysneuvolassa työskentelevien arjen työssä. Terveystarkastajat ja lääkärit N = 208–230.

Lastenneuvolassa

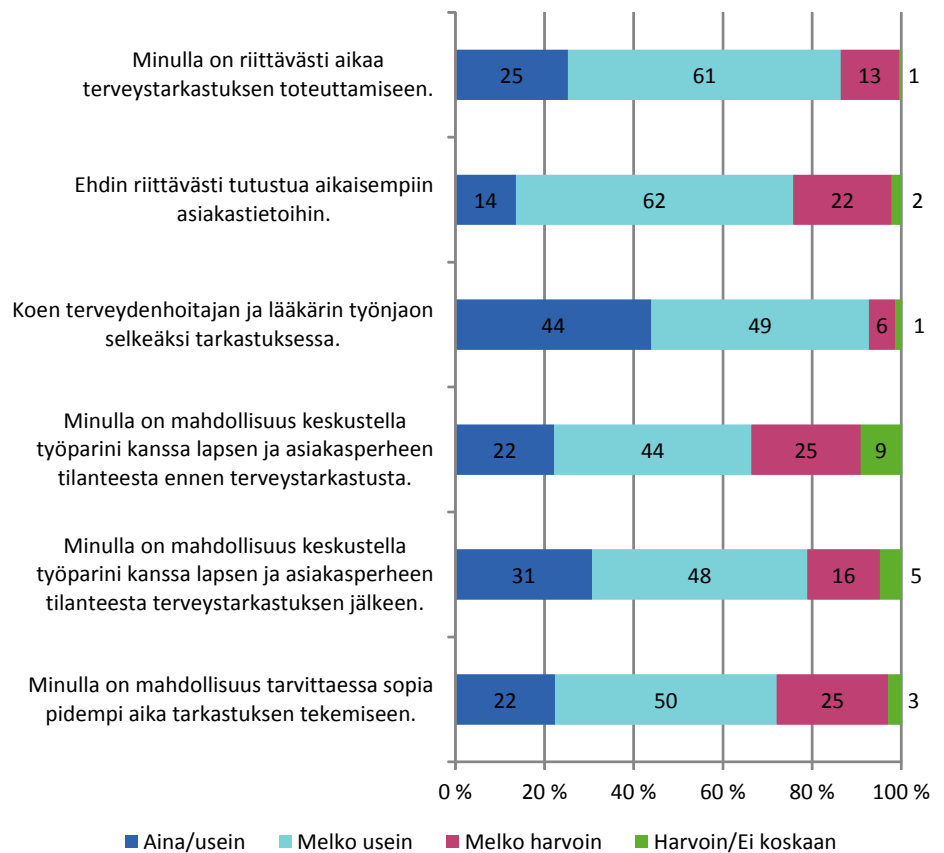
Kolmasosa lastenneuvolassa työskentelevistä arvioi, että heillä on aina aikaa riittävästi terveystarkastuksen toteuttamiseen ja kahden kolmasosan mielestä riittävästi aikaa on melko usein. Melko harvoin aikaisempiin asiakastietoihin ehti tutustua 13 % vastaajista. Lähes kaikki lastenneuvolassa työskentelevät kokivat terveydenhoitajan ja lääkärin työnjaon selkeäksi. Keskustelu työparin kanssa ennen terveystarkastusta tai sen jälkeen mahdollistui melko harvoin vajaan viidesosan mielestä ja pienen osan mielestä ei juuri koskaan. Yli kymmenesosan mielestä heidän oli harvoin tai ei koskaan mahdollista sopia tarvittavaa pidempää aikaa laajan terveystarkastuksen toteuttamiseen. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Laajojen terveystarkastusten sujuvuuteen vaikuttavien työjärjestelyjen toteutumisen osuudet (%) lastenneuvolassa työskentelevien arjen työssä. Terveydenhoitajat ja lääkärit N = 185–187.

Äitiys- ja lastenneuvolan yhdistelmätyössä

Neljännes yhdistelmätyötä tekevästä arvioi, että heillä oli aina tai usein riittävästi aikaa laajan terveystarkastuksen toteuttamiseen. Yli kymmenesosa koki ajan riittävän melko harvoin. Yli viidennes koki, että ehtii melko harvoin tutustua riittävästi aikaisempiin potilastietoihin. Pieni osa vastaajista koki, että terveydenhoitajan ja lääkärin työnjako on terveystarkastuksessa melko harvoin selkeää. Neljännes arvioi, että heillä oli melko harvoin aikaa keskustella työparin kanssa ennen tarkastusta ja vajaalla kymmenesosalla ei koskaan. Vajaalla viidenneksellä oli melko harvoin aikaa keskusteluun työparin kanssa terveystarkastuksen jälkeen ja 5 %:lla ei koskaan. Neljännes vastaajista pystyi sopimaan tarvittaessa pidemmän ajan terveystarkastukseen melko harvoin ja 3 % vastaajista ei koskaan. (Kuvio 4.)

Kuvio 4.

Laajojen terveystarkastusten sujuvuuteen vaikuttavien työjärjestelyjen toteutumisen osuudet (%) äitiys- ja lastenneuvolan yhdistelmätyötä tekevien arjen työssä. Terveydenhoitajat ja lääkärit N = 375–376.

KIRJALLISUUTTA

Hakulinen-Viitanen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Wallin M, Pelkonen M. 2012. Laaja terveys-tarkastus, ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä koulu-terveydenhuoltoon. THL, Opas 22/2012.

Mäkinen A & Hakulinen T. 2016. Vanhempien osallisuus lastenneuvolan laajassa terveystarkastuksessa. Tutkiva Hoitotyö, 14(4), 21-30.

Poutiainen H, Hakulinen T, Laatikainen T & Kettunen T. 2015. Public health nurses' concerns in preschool-aged children's health check-ups. Journal of research in Nursing, 20(7), 536-549.

Poutiainen H, Hakulinen T, Mäki P & Laatikainen T. 2016. Family characteristics and parents' and children's health behavior are associated with public health nurses' concerns at children's health examinations. International Journal of Nursing Practice, 22, 584-595.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338>.

Wiss K, Hakamäki P, Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Saaristo V & Ståhl T. 2017. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja- ja lääkärivoimavarat maakunnissa vuonna 2015. Tutkimuksesta tiiviisti 14, toukokuu 2017. THL.

Wiss K, Hakamäki P, Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Koskinen H, Saaristo V & Ståhl T. 2016. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavarat terveyskeskuksissa 2004-2015 Tutkimuksesta tiiviisti 19, lokakuu 2016. THL.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-950-7 (painettu)
ISBN 978-952-302-951-4 (verkko)
ISSN 1798-0070 (painettu)
ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-951-4>

www.thl.fi/lapset-nuoret-ja-perheet

YHTEENVETO JA POHDINTA

Äitiys- ja lastenneuvolan laajat terveystarkastukset ovat lakisääteisiä palveluja, joissa painotetaan lapsi- ja perhekeskeisyyttä, terveyden edistämistä, tuen tarpeiden varhaista tunnistamista sekä tuen ja avun kohdentamista sitä tarvitseville (VNA 338/2011). Laajojen terveystarkastusten kehittämistä vauhditti lisääntynyt tutkimustieto siitä, miten suuri vaikutus vanhemmuudella ja vanhempien terveydellä ja hyvinvoinnilla on lapsen terveyteen ja hyvinvointiin (Hakulinen-Viitanen ym. 2012, Poutiainen ym. 2015, 2016). Laajoja terveystarkastuksia ei terveydenhoitajien ja lääkäreiden raportoimana järjestetty vuonna 2015 täysin kattavasti, vaikka säädös tuli voimaan jo vuonna 2011. Ilman laajaa terveystarkastusta jäävät raskaana olevat ja lapset vanhempineen eivät myöskään saa niiden tarjoamaa tukea ja apua eivätkä muita hyötyjä. Lääkäreiden osuuden puuttuminen lasta odottavan perheen laajasta terveystarkastuksesta herättää vakavan kysymyksen siitä, mieltävätkö kaikki lääkärit tarkastuksensa osaksi laajaa terveystarkastusta.

Vanhemmat suhtautuvat myönteisesti neuvolan laajoihin terveystarkastuksiin neuvolahenkilöstön mukaan. Terveydenhoitajien ja lääkäreiden mukaan laajat terveystarkastukset auttavat vanhempia tunnistamaan voimavarojaan. Omien voimavarojen tunnistaminen lisää vanhempien selviytymisen tunnetta ajoittain kuormittavissa arjen tilanteissa. (Mäkinen & Hakulinen 2016.) Laajoissa terveystarkastuksissa tulee esille aikaisemmin tunnistamattomia lapsen ja perheen tuen tarpeita. Tällöin neuvolan on mahdollista tarjota perheelle räätälöityä apua ja tukea ja estää tilanteen vaikeutumista.

Lähes kaikkien neuvolassa työskentelevien mukaan heillä oli riittävästi aikaa laajojen terveystarkastusten toteuttamiseen. Suositus laajoihin terveystarkastuksiin varattavasta pidennetystä ajasta annettiin tukemaan perheen kiireetöntä kohtaamista ja vapaamuotoista keskustelua. Aikaresurssin kireys ilmeni kuitenkin siten, että viidesosalla vastaajista ei ollut riittävästi aikaa perehtyä aikaisempiin asiakastietoihin ja välittää tietoa työparille ennen terveystarkastusta tai jälkikäteen. Osan mielestä heidän ei ollut mahdollista sopia pidempää aikaa terveystarkastuksen tekemiseen, mikäli siihen olisi ollut tarvetta. Äitiys- ja lastenneuvolan yhdistelmätyötä tekevät olivat muita tyytymättömiä työpäivätyöhinsä, mikä saattaa ilmentää puutteita henkilöstömitoituksessa suhteessa työn vaativuuteen.

Riittävät henkilöstövoimavarat (Wiss ym. 2016, 2017) ja riittävä aikaresurssi, joka mahdollistaa perehtymisen aikaisempiin tietoihin, ovat laadukkaan toiminnan edellytyksiä. Ne mahdollistavat lasten ja perheiden tarpeiden mukaisen toiminnan. Neuvolatyön johtamisesta vastaavien on mahdollista lisätä laajojen terveystarkastusten hyödyllisyyttä poistamalla edellä mainitut työpäivätyöhinsä esteet.

Tämän julkaisun viite: Hakulinen T, Hietanen-Peltola M, Vaara S, Merikukka M, Pelkonen M. Laajoista terveystarkastuksista hyötyvät sekä perheet että neuvolahenkilöstö – ammattilaisten kokemuksia. Tutkimuksesta tiiviisti 33, marraskuu 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.